

La noble recerca del graal, una aventura fascinant

Quan Chrétien de Troyes va escriure 'El conte del graal' a finals del segle XII va inaugurar una tradició de textos que es van instal·lar en l'imaginari popular gràcies a l'enigmàtic objecte que Perceval veu al castell del Rei Pescador. Victoria Cirlot hi ha dedicat els seus dos últims i magnífics assajos

a
llegim

46-47

● Màrius Serra publica una novel·la ambientada el dia de Sant Jordi ● Un volum de contes perduts de Scott Fitzgerald

48-49

● Denúncia del nou feixisme en un bon assaig de Rob Riemen ● La reivindicació de Gianni Rodari de l'escola creativa

LUCES
DEL GRIAL
VICTORIA CIRLOT
ALPHA DECAY
192 PÀG. / 23,90 €

GRIAL
POÉTICA Y
MITO
VICTORIA CIRLOT
SIRUELA
380 PÀG. / 39,95 €

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

Hi ha llibres que, pràcticament al mateix temps que veuen la llum, són oblidats. D'altres resisteixen uns mesos o, amb una mica més de sort, uns anys. Una selecta minoria, però, aconsegueixen convertir-se en clàssics i travessar generacions de lectors. *El conte del graal*, acabat per Chrétien de Troyes cap al 1182, és un dels *romans* fundacionals més il·lustres de la literatura medieval, però no només això: inspira una tradició de textos de ficció que acabarien inserint-se en l'imaginari popular amb tanta força i persistència que el seu influx ha arribat fins als nostres dies, motivant novel·les erudites (*El pèndol de Foucault*, d'Umberto Eco), aberracions estructurades en forma de *thriller* (*El codi Da Vinci*, de Dan Brown) i deliris historico-esotèrics (*El fuego invisible*, de Javier Sierra, que va guanyar l'últim premi Planeta).

Tornant al segle XII, què va fer possible que Chrétien de Troyes inserís un objecte tan enigmàtic en la seva ficció mentre escrivia la història de Perceval, un dels cavallers de la Taula Rodona, a la cort del rei Artús? Per trobar la resposta cal anar primer fins a un altre llibre, *Historia regum Britanniae* [Història dels reis de Bretanya], del clergue Geoffrey de Monmouth, escrit en lla-

tí el 1137. "És la primera vegada que s'escriu la biografia del rei Artús –explica Victoria Cirlot, catedrànica de filologia romànica a la Universitat Pompeu Fabra i autora de diversos assajos sobre el graal, entre els quals hi ha *Grial. Poética y mito* (Siruela, 2014) i *Luces del grial* (Alpha Decay, 2018)–. Així i tot, l'autèntic inici és el *Roman de Brut*, de Wace [1155], que fa una crònica de rei a rei en octosíl·labs aparellats. Chrétien de Troyes farà servir la mateixa forma, però en comptes de situar-se en un pla històric el que vol és explicar el dia a dia a la cort del rei Artús". Wace deixa el llatí i escriu en llengua anglo-normanda. Chrétien escull el francès antic. "Wace ja posa els personatges en acció, dramatitza les escenes, però la genialitat de Chrétien és que, al cap de pocs anys, inventa tot un gènere, el *roman*, a partir del model del *Roman de Brut*", explica.

Interioritzar la croada

Després d'*Ivanyo o el cavaller del lleó*, *Erec i Enida*, *Cligès i Lancelot o el cavaller de la carreta*, Chrétien de Troyes va escriure una última ficció llarga, *El conte del graal*, protagonit-

zada per dos dels cavallers més importants de la Taula Rodona, Perceval i Galvany. "En aquest llibre hi ha un canvi que es correspon amb un trasllat de l'espai vital –diu Cirlot–. Chrétien deixa la cort de Xampanya, on ha escrit *El cavaller de la carreta* i *El cavaller del lleó*, i s'instal·la a la cort de Felip de Flandes, un ambient i un món que viu molt intensament la croada. El pare de Felip [Teodoric d'Alsàcia] havia anat quatre vegades a Terra Santa, n'havia tornat amb la seva ampolle-

01

Explicit m

02

04

01 PERCEVAL AGENOLLAT AL DAVANT DE LA DONZELLA QUE PORTA EL GRAAL. MANUSCRIT DATAT ENTRE 1250 I 1275. BIBLIOTHÈQUE NATIONALE FRANÇAISE 02 EL 'PARZIVAL' DE WOLFRAM VON ESCHENBACH, EN UN MANUSCRIT DEL SEGLE XV. BIBLIOTECA DE HEIDELBERG 03 PERCEVAL A LA RIBA, MANUSCRIT DE 'LA QUESTE DEL SAINT GRAAL' DE LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIV. BNF 04 VICTORIA CIRLOT, AUTORA DE 'LUCES DEL GRIAL'. FRANCESC MELCION

casa seva, cosa que ocasiona un dal·tabaix emocional a la seva mare –que morirà de pena–: el seu objectiu és seguir l'exemple d'aquells homes, “les coses més belles que existeixen”, més i tot “que Déu i que tots els seus àngels”. El jove Perceval no triga a descobrir la cort del rei Artús, i allà, gràcies a la derrota del temible Cavaller Vermell, aconsegueix armes, armadura i cavall, i a partir d'aquí pot començar un periple ple d'aventures que li permetrà conèixer Gornemant de Goort, visitar el castell de Belrepeire i, molt especialment, coincidir amb un rei camuflat de pescador que li ofereix alberg al lloc on viu. A dins del castell hi ha “un enllunament tan gran com el que podrien fer cent candeles en un estatge”. Les visions que Perceval hi té –com ara una llança que gotreja sang des de la punta– culminen amb l'aparició d'una donzella “gentil i ben agençada” que porta un graal, “d'or polit” amb “pedres precioses, de les més riques i de les més cares que siguin en mar i en terra”.

Un mestre de l'ambigüitat

“La potència textual d'*El conte del graal* no s'acaba mai, és inesgotable, igual que quan llegim Homer –diu CirLOT–. Chrétien es mofa del seu personatge: va recorrent el seu camí en la més absoluta ignorància, fins i tot quan és al castell del graal no se li acut preguntar per a qui és l'objecte. Chrétien de Troyes és un mestre de l'ambigüitat i de l'el·lipsi”. La incompleció del llibre –a la segona meitat, Perceval dona pas a les aventures d'un altre cavaller, Galvany– i l'obertura d'interpretacions sobre el graal van generar una esponerosa tradició literària. Una dècada després de Chrétien, Robert de Boron escriu els 3.500 versos octosíl·labs de l'*Estoire dou Graal*, en què es relaciona l'enigmàtic objecte del *roman* amb el calze amb què Josep d'Arimatea va recollir la sang de Jesucrist crucificat. En paral·lel, van arribar les quatre continuacions anònimes d'*El conte del graal*. I una mica més endavant, a la primera dècada del segle XIII,

Wolfram von Eschenbach recrea les peripècies del personatge, les amplia i les transforma. “Hi ha diferències significatives –admet CirLOT–. També en l'escena de l'aparició del graal: al llibre d'Eschenbach la llum no prové de l'objecte que porta la donzella, sinó d'ella mateixa, perquè «conserva la puresa i està lliure de maldat»”.

Culminar l'obra d'una vida

A l'anònim *Perlesvaus* o *El Alto Libro del Graal*, també de principis del segle XIII, s'aprofundeix d'una banda en la “visibilitat de l'objecte físic”, però també “en la visió interior”, qüestió que Victoria CirLOT explora a fons en un dels sis assajos de *Luces del grial*. Un dels altres textos explora la importància de la llum a l'escena del castell, associant-la amb les visions d'Hildegarda de Bingen i Matilde de Magdeburg (que va escriure, a partir del 1250, *La llum fluent de la divinitat*) i arribant fins a la Beatriu de Dante: l'amor “perfecte i pur per una dona [...] és l'únic capaç d'assegurar-li la salvació i la redempció”, escriu l'autora, citant l'assaig de Sophie Longuet Couleurs, *foudre et lumière chez Dante* (Champion, 2009).

El text més extens del volum analitza la presència del concepte de “la cura d'un mateix” –que té a veure amb l'exercici espiritual– a *La Queste du Saint Graal* (*La recerca del Sant Graal*), última de les aportacions canòniques, escrita entre el 1225 i el 1230, que inclou un nou cavaller a l'expedició per trobar el cobejat objecte, Galaad, acompanyat de Perceval i Boores. “Galaad és un ésser que es pren la vida com una recerca de la perfecció –explica CirLOT–. En aquest recorregut ascètic, la mort ha de ser el moment de la màxima perfecció: és en la mort que el cavaller es pot realitzar plenament i passar de la condició terrenal a la celestial”. La visió interior persegueix una última etapa, la de la visió oberta: “Es tracta d'una visió sense imatge. Ens trobem amb allò que teòrics com Ricard de Sant Víctor anomenen la contemplació. La visió sense imatge és la unió amb Déu”. És el que només Galaad aconseguirà al final del trajecte. ♦♦

L'EVOLUCIÓ DEL GRAAL EN LA NOVEL·LA

'El conte del graal' de Chrétien de Troyes

QUADERNS CREMA (TRADUCCIÓ DE MARTÍ DE RIQUER)

Tot i que és un *roman* inacabat –o potser precisament per això–, *El conte del graal*, de Chrétien de Troyes, va exercir una poderosa influència en el món medieval de finals del segle XII, inaugurant una esponerosa i variada tradició. En català es pot llegir gràcies a la versió de Martí de Riquer, publicada a Quaders Crema el 1989.

'Le roman de l'estoire dou Graal' de Robert de Boron

HONORÉ CHAMPION ÉDITEUR

Escrit en vers entre el 1190 i el 1199, l'*Estoire dou Graal* de Robert de Boron resol “l'ambigüitat” del *romane* Chrétien de Troyes reorientant-lo cap a una “interpretació cristiana”, que és la que s'acabaria “imposant sobre qualsevol altra”, explica Victoria CirLOT a *Grial. Poética y mito*. El graal és el calze amb què Josep d'Arimatea va recollir la sang de Crist.

'Parzival', de Wolfram von Eschenbach

SIRUELA (TRADUCCIÓ I EDICIÓ D'ANTONIO REGALES)

A *Parzival*, Eschenbach no fa una “versió lliure” del llibre de Troyes, sinó que en compon una “obra nova”, segons diu Antonio Regales. La “dualitat del món artúric i dels protagonistes, Perceval i Galvany”, són els elements comuns. Les diferències, “el dibuix dels personatges, la reflexió filosòfica, religiosa i política, i també l'estil”.

'Perlesvaus o El Alto Libro del Graal', anònim del segle XIII

SIRUELA (TRADUCCIÓ I EDICIÓ DE VICTORIA CIRLOT)

A *Perlesvaus* hi ha una al·lusió constant a la pregunta que no formula Perceval quan és dins del castell on es custodia el graal. El nom de l'heroi vol dir “el que perd les valls”: a més d'intentar trobar el graal –que es manifestarà de cinc formes diferents–, el personatge també ha de venjar la mort del pare i recuperar les terres.

'La búsqueda del Santo Grial', anònim escrit entre el 1225 i el 1230

ALIANZA EDITORIAL (TRADUCCIÓ DE CARLOS ALVAR)

La búsqueda del Santo Grial va provocar “una profunda transformació del mite que va implicar una nova interpretació”, recorda CirLOT en un dels seus assajos. Només tres dels cavallers de la Taula Rodona, Boores, Perceval i Galaad, aconseguiran arribar-hi, i l'últim d'ells serà l'únic que aconsegueixi “la visió oberta”.

ta de sang de Crist que li havia regalat el rei de Constantinoble i s'havia fet fer una capella que s'havia convertit en lloc de pelegrinatge”. Per a CirLOT, “l'obra de Chrétien de Troyes és una resposta a la croada: no cal anar a Orient per trobar el Sant Sepulcre, sinó que la recerca és un acte que té a veure amb la pròpia interioritat”. *El conte del graal* comença amb un noi jove fascinat per un grup de cavallers que troba durant una passejada per l'Erma Forest Solitària. Fascinat pels seus “ausbergs llambregant i els elms clars i lluents”, segons es pot llegir en la traducció que en va fer Martí de Riquer per a Quaders Crema, decideix marxar de